

Kitap Tanıtımı / İncelemesi

Zeki AKTAŞ*

Umberto ECO**, *Beş Ahlak Yazısı* (Cinquescritti morali), Çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, Yedinci Baskı***, İstanbul 2016.

Bu yazıda, Umberto Eco'nun savaş, faşizm, basın, öteki, göç, hoşgörü ve hoşgörülemezlik konularını ele alan "*Beş Ahlak Yazısı*" adlı eserinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu eser, Türkçedeki ilk basım tarihi (1998) düşünüldüğünde, yeni bir çalışma sayılmaz; ancak "*Beş Ahlak Yazısı*", içerik itibarıyla, muhtemelen sürekli güncel kalacak bir çalışmadır. Zira savaş, hoşgörüsüzlük, basın özgürlüğü ve göç gibi yukarıda saydığımız konuların tamamı günümüz için de birer sorunsal olmayı sürdürmektedir. Yine muhtemeldir ki bundan sonra da, belki daha da artarak, sorunsal olmaya devam edecektir.

Yine, bu denemenin hâlen önemini koruyor olmasının bir başka nedeni ise söz konusu sorun(sal)ların güncel varlığı yanında, insan pratiği ile doğrudan ilgili olması, yani etik nitelik taşımasıdır. Zira, Eco'nun kendi ifadesiyle söylersek, "bu yazılar, neyi yapmanın iyi olacağı, neyi yapmamak gerektiği ve neyin hiçbir biçimde yapılmayacağı hakkındadır" (s.11)****. Dahası, indirgeyici bir deyişle, bu yazılar etiğin iki temel problemi olan "iyi ve kötü"ye dairdir.

Eco'nun çalışması, yazıların hangi gerekçe ve koşullarda yazıldığını açıklayan kısa bir "Giriş" ve her bir yazının bir bölüm teşkil ettiği toplam beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla (1) "Savaşı Düşünmek", (2) "Ebedi Faşizm", (3) "Basın Hakkında", (4) "Öteki Sahneye Girdiğinde" ve (5) "Göçler, Hoşgörü ve Hoşgörülemezlik" başlıklarıyla verilmiştir. Biz de sırasıyla bu başlıkları takip ederek metne dair bir fikir oluşturmaya çalışacağız.

(1) "Savaşı Düşünmek"

* Arş. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, zaktas@beu.edu.tr

** Umberto ECO, 1932 yılında Milano yakınlarındaki Alessandria kasabasında doğmuştur. İtalyan televizyonu RAI'de kültür programları yönetmiş, Bompiani Yayınevi'nde editörlük yapmış ve Bologna Üniversitesinde gösterge bilim dersleri vermiş olan Eco; bilim insanı, yazar, eleştirmen ve düşünür olarak tanınmıştır. 84 yıllık yaşamına pek çok başarılı eser (*Gülün Adı*, *Foucault Sarkacı*, *Somonbalığıyla Yolculuk* gibi...) sığdıran Eco, 19 Şubat 2016'da İtalya'da ölmüştür.

*** Kitabın Türkçedeki ilk baskısı (1. Basım: 1998) da Can Yayınları tarafından yapılmıştır. Biz incelememize, yine aynı yayınevi tarafından yapılan son baskıyı (7. Basım, İstanbul-Mart 2016) esas aldık.

**** Bu çalışmada, sayfa numaraları ile verilen tüm doğrudan alıntılar, eserin söz konusu baskısına aittir. Yine, sayfa numarası verilmeden yapılan tüm diğer göndermeler de eserin aynı baskısına ait olup metnin akışından çıkarılabilecek niteliktedir.

Eco, kitaptaki ilk yazısı olan "Savaşı Düşünmek"i Körfez Savaşı günlerinde kaleme aldığını belirtir. Dolayısıyla ilk yazının temasının savaş olması da bir tesadüf sayılmaz. Ancak hemen belirtelim, Körfez Savaşı, Eco'nun doğrudan konu ettiği, yani amaç olarak ortaya koyduğu tema değildir. Körfez Savaşı, Eco'nun bir bütün olarak savaş olgusunun kendisini tartışmak için kullandığı aracı argümandır. Öyle ki Eco burada somut savaşı tartışmaz, onun problem olarak ortaya koyduğu şey, insanların savaş karşısındaki tavrı-tutumu, yani eyleme biçimidir. Dolayısıyla savaş burada artık tarihsel bir olgu olarak değil, etik bir kategori olarak ele alınmaktadır. Çünkü Eco'nun savaş karşısındaki düşüncesi daha en baştan yadsıyıcıdır. Dahası Eco'ya göre savaşı yadsıyan bu düşünce "savaşın 'yararlı' sonuçlara ulaşılmasını sağlaması durumunda daha da geçerli olmak zorundadır; çünkü böyle bir sonuç, insanların, belirli durumlarda, savaşın makul bir olasılık olduğu kanısına varmalarına yol açabilir. Oysa, böyle bir görüşü reddetmek zorundayız" (s.15). Esasında Eco, savaşı, özellikle günümüz dünyası için, olanaklı bir durum olarak da görmez. Ona göre savaş pek çok yeni bağlantı oluşturur ve bunlar, savaşın taraflarının niyet ve hesaplarının ötesinde durumlardır. Dolayısıyla Eco'ya göre "savaş, nasıl bir gelişme gösterirse gösterebilir, tarafların iradesine tam olarak karşılık gelmeyecek bir ağırlıklar dağılımına yol açtığı için, gelecek on yıllar boyunca dramatik bir siyasal, ekonomik ve psikolojik istikrarsızlık içinde uzayıp gidecek, 'savaş politikası'ndan başka bir şey üretmeyecektir" (s.25). Eco'ya göre insanların on binlerce yıldır istikrarsızlık durumlarının çözümü için savaşa başvurmaları, aynı dönemde psikolojik dengesizliklerini çözmek için alkol veya aynı yıkıcı etkiye sahip maddelere başvurmaları gibidir ve bu, gerçekçi bir çözüm değildir.

Savaşın hızlı bilgi akışı, kıtalar arası göçler ve yeni teknolojilerin doğası gibi nedenlerden dolayı yapılaşma nedenleriyle çelişki içinde olduğunu düşünen Eco, entelektüelin görevini de unutmamıştır: "savaşın olanaksızlığını dile getirmek [...] alternatif bir çözüm olmasa bile" (s.27). Savaşın her türlü insani girişimi yok ettiğini düşünen yazar, bunu ilk görev olarak addeder. Nitekim ona göre savaş, daha en baştan yadsıyıcı tavır alınması gereken ve bir çözüm yolu olarak asla düşünülmemesi gereken bir olgudur.

(2) "Ebedi Faşizm"

Savaşa karşı yadsıyıcı tutumunu ortaya koyan ve entelektüeli de bu tutuma ortak olmaya çağıran Eco'nun dikkat çeken ikinci yazısı ise "Ebedi Faşizm"dır. Eco, bu yazıyı ilk olarak 1995 yılında Colombia Üniversitesi'nin İtalyan Dili ve Edebiyatı ile Fransız Dili ve Edebiyatı bölümlerinin Avrupa'nın özgürleşmesini kutlamak üzere düzenledikleri bir sempozyumda sunmuştur. Yazar, bu kitaptaki metnin de birkaç biçimsel değişiklik dışında aynı olduğunu belirtir.

Eco, yazıya çocukluğuna atıfla başlar ve üçüncü paragrafta şu betimlemeyi yapar: "Çocukluğumun iki yılını silahlı çatışma içindeki SS'ler, faşistler ve partizanlar arasında geçirdim ve kurşunlardan nasıl sakınılacağını öğrendim"

(s.29). Bu sıradan bir betimleme değildir kuşkusuz. Çünkü bu, Eco'nun çocukluğunun kısa betiminden çok en genel hâli ile İkinci Dünya Savaşı'nın resmidir. Bu resim Eco'nun, yine ilk yazıda olduğu gibi, tartışma aracıdır, yani görünen argümandır; çünkü asıl tartışma faşizm meselesinin teorik yönü üzerinedir.

Eco, yazının ilk sayfalarında İtalyan faşizminin genel bir betimlemesini yaparak İspanyol İç Savaşı'nı, Franco'yu, Nazizm'i, Hitler'i ve Mussolini'yi hatırlatır. Eco'nun ilk değerlendirmesi, İtalyan faşizminin çelişkili bir manzara ve felsefi açıdan, özellikle Alman Nazizmine kıyasla, oturmamış bir hareket olduğu yönündedir. Ancak bize göre buradaki esas önemli değerlendirmeler, İtalyan faşizminden çok, *faşizmin genel karakteri* üzerine yapılmış olanlardır. Yazar burada "ebedi faşizm" ya da "kök-faşizm" olarak nitelediği olgunun karakterine dair 14 önemli tespitte bulunur:

1. Eco, kök-faşizmin ilk niteliğini *gelenek kültürü* olarak verir. Yazarın burada gelenek kültüründen kastı, hakikati bir kez açıklanmış olarak alıp bu açıklamayı sonsuza dek geçerli kabul eden ve bizim yapabileceğimiz tek şeyi de sürekli bu mesajı yorumlamak olarak gören anlayıştır. Nitekim, faşizmin gelenek ile ilişkilenen yönü de bu anlayıştan kaynaklıdır.

2. Kök-faşizmin ikinci niteliği *irrasyonel* olmasıdır. Çünkü gelenekçilik bir anlamda modernizmin reddidir. Ancak hem Nazilerin hem de faşistlerin teknolojiye âdeta taptığı görülür. Dolayısıyla geleneksel düşünüşle bu tavır arasında bir mesafe olduğu açıktır.

3. Kök-faşizmin üçüncü niteliği, irrasyonalizme bağlı olarak, *eylem için eylem kültürüne* de yaslanmasıdır. Eylemin kendi başına kutsandığı bu anlayış, düşünmeyi bir çeşit kısırlaşma olarak gördüğü gibi entelektüel dünyaya karşı da güvensizdir.

4. Kök-faşizm, *görüş ayrılığını* ihanet olarak gördüğü gibi *eleştiriyi* de kabul etmez.

5. Kök-faşizm, *farklılığın yarattığı doğal korkuyu kullanarak görüş birliği arar*, dolayısıyla tanımı gereği çeşitliliğe karşı ve ırkçıdır.

6. Kök-faşizm, *bireysel ya da toplumsal düş kırıklıklarından doğar*. Düş kırıklıkları ise çoğunlukla ekonomik ve siyasal buhranlardan kaynaklanır ve muhatabı da daha çok orta sınıflardır.

7. Kök-faşizm, ulusal kimliği düşmanlar üzerinden yapılandırır; bunun sonucu ise *komplo saplantısı* ve *yabancı düşmanlığıdır*.

8. Kök-faşizmde *retorik ayar* sürekli değiştirilir, yani düşmanlar hem çok güçlü, hem de çok zayıf gösterilir. Dolayısıyla faşist rejimler düşmanın gücünü nesnel olarak değerlendirmekten acizdirler.

9. Kök-faşizme göre *yaşamak için mücadele edilmez, mücadele etmek için yaşanır* ki bu bir çelişkidir; çünkü tüm düşmanlar yenildikten sonraki nihai çözüm ortamında, mücadelesiz nasıl yaşanacağı belli değildir.

10. Kök-faşizmin onuncu niteliği *seçkincilik* olup bu, her zaman zayıfların hor görülmesi demektir.

11. Yine kahramanlık ve buna bağlı olarak *ölüm kültürü* de kök-faşizmin özelliklerindedir ve bu anlayış, kendine yaşam karşısında ölümü kutsayarak yer açar.

12. Kök-faşizm cinsel konularla da bağlantılıdır. Kadınları küçük görmek, bekârlık yeminleri gibi tutumlar, bir anlamda *irade-güç-cinsellik ilişkisi* ile ilgilidir.

13. Kök-faşizm *nitel halkçılığa* dayanır. Yani, insanların tek tek bireyler olarak iradelerinin bir önemi yoktur, onlar nitelik olarak ortak bir iradeyi ifade ederler ve bu ortak irade de esasen liderin iradesini onamaktan öte geçmez.

14. Kök-faşizm *newspeak (yeni-dil)* dilini konuşur. Bu, karmaşık ve eleştirel akıl yürütme araçlarını sınırlamak için, son derece kısıtlı bir söz dağarcığı ve ilkel bir söz dizimini temel almak demektir.

Eco, faşizmin söz konusu 14 özelliğini sıraladıktan sonra, en nihayetinde kök-faşizmin, bazen sivil giysilere bürünmüş olarak hâlâ çevremizde dolandığına, dolayısıyla görevimizin onun maskesini düşürmek ve her yeni belirtisine dikkat çekmek olduğuna vurgu yapar.

(3) "Basın Hakkında"

Eco'nun, "Basın Hakkında" adlı denemesi, İtalyan Senatosu'nun düzenlediği bir seminer sırasında, senato üyelerine ve önde gelen İtalyan gazetelerinin yöneticilerine sunulan bir değerlendirme yazısıdır. Eco, yazının daha en başında amacını ortaya koyar ve yazısının İtalyan basının durumu üzerine bir değerlendirme ve siyaset dünyası ile ilişkileri üzerine bir şikâyetname olduğunu belirtir.

Eco burada her ne kadar İtalyan basını ele alsada esasen vurguladığı noktalar tüm ülkelerin basın-yayını için geçerli olmak durumundadır. Nitekim Eco, "basın, eleştirilerden bağımsız kalamayacağına göre, basının kendisini sorgulaması demokratik bir ülkede sağlıklılık koşuludur" (s.51) derken, bu geçerli söylemi de kurmuş oluyordu.

"Basın Hakkında", kendi içinde de pek çok alt başlığa ayrılan bir yazıdır. Yazılar takip edildiğinde her alt başlığın kendi içinde bir mesaj sunduğu görülür. Buna göre "1960'lı ve 1970'li yılların polemikleri" adlı kısımda yorum ile haberin birbirinden ayrılması problemi işlenmiştir. Dolayısıyla nesnellik problemine yoğunlaşmıştır. Dönemin basınından örnekler sunan Eco burada, haber seçimi, sayfa düzenlenişi ve temalaştırma gibi tekniklerin artularına ve eksilerine vurgu

yapar. "Gazetenin dergi haline gelmesi" başlığında ise Eco'nun eleştirisi gazetelerin satış kaygısı ile hareket edip kimlik kaybına uğramaları noktasında yoğunlaşır. Özellikle televizyonun etkinliğinin giderek arttığı bir ortamda, gazete ve dergilerin nitelikli dönüşümü gerçekleştirmekte başarılı olamadıklarına dikkat çekilir. "Gösteri ideolojisi" başlığı altındaki temel konu, gazetelerin sayfalarını doldurmak için olur olmaz haberleri gündeme taşımaları ve çoğu zaman dolgu haberler ile gündem oluşturmalarıdır. "Gazete ve televizyon" başlığında eleştirilen ise televizyon haberlerinin birinci sayfadan verilmesi, yani gazetenin televizyonu takip eden niteliksiz bir yayın aracına dönüşmesidir. Yine burada, basın siyasetle olan ilişkisi de eleştiri konuları arasındadır, dahası bu eleştiriler "Söyleşi" başlığı altında da devam ettirilir. Burada siyasilerle söyleşilerin amacı dışına çıktığı ve gazetelerin satış kaygısına alet olduğu vurgulanır, ancak bu tek taraflı bir sorun değildir; çünkü siyasetçiler de kendi çıkarları bakımından bu işe gönüllü alet olmaktadır. Bir diğer başlık olan "Basının basın hakkında konuşması" esasen televizyondan aldığı bir özelliktir. Nitekim basın, televizyon hakkında konuşmadığı zaman kendi hakkında konuşur. Bu durum, yine en çok siyasetçilerin işine gelir; çünkü bir gazetede verilen demeç diğerlerinde de yankı bulur. Böylelikle kitle iletişim araçları dünyaya açılan bir pencere olmak yerine, bir aynaya dönüşmekte, basın, sadece kendini izler hâle gelmektedir. "Şimdi kim atlatma haber veriyor?" başlığı altında Eco, doğrudan başlıkta belirttiği konuya, yani atlatma haber meselesine yer vermekte ve bu girişimin olumsuz yönlerine dikkat çekmektedir. Eco, "Basın Hakkında" yazısını en son "Ne yapmalı?" başlığı ile tamamlıyor. Eco burada, basına çelişkilerinden kurtulması için iki yol öneriyor: İlki Eco'nun "Fiji yolu" diye tabir ettiği, basının dolgu haberlere yer vermeden sadece ajansların verilerine yoğunlaşarak önemli haberleri gündeme taşımasıdır. Öteki yol ise "kapsamlı irdeleme" yoludur ki bu, gazetenin şov dünyasının haftalık dergisi hâline gelmekten vazgeçip, dünyadaki olaylar hakkında ciddi ve güvenilir bir haber kaynağı olmasıdır.

Nitekim Eco'ya göre her ne olursa olsun basın, özellikle yazılı basın, tüm bu eleştiriler saklı kalmak kaydıyla, vazgeçilebilecek bir alan değildir. Çünkü gazete ve dergilerin bir ülkenin uygarca gelişimindeki rolü yadsınamayacağı gibi, modern insana sabah ritüeli olarak sunduğu tatmin de görmezden gelinemez.

(4) "Öteki Sahneye Girdiğinde"

Eco, bu yazının Liberal dergisinin düzenlediği dört mektupluk bir yazışma esnasında, Kardinal Martini'ye verdiği cevaplardan biri olduğunu belirtir. Yazarın bu yazıda, genel olarak cevabını aradığı soru şudur:

"Mutlak bir etik kurmak için, *metafizik ilkelere* veya her durumda aşkınsal değerlere ve evrensel olarak geçerli *kategorik buyruklara* başvurmak istemeyen kişinin ahlaksal davranışının kesinliği ve mutlaklığı neye dayanır?" (s.13).

Eco bu soru çerçevesinde, laik dinselliğin hangi temellere dayandığını açıklayabileceğini söyler; çünkü herhangi bir inanç taşımaksızın da belirli

dinsellik, kutsallık, sınır, sorgulama ve bekleyiş biçimleri vardır. Esasen burada aranan da bu etik biçimlerinde bağlayıcı, sürükleyici ve vazgeçilmez olanın ne olduğudur.

Eco'nun bu bağlamdaki ilk ve temel önermesi şöyledir: "Tüm kültürlerde ortak kavramlar kesinlikle vardır ve bu kavramların hepsi uzamdaki bedenimizin konumuna gönderme yapmaktadır." (s.78). Ancak hemen belirtelim ki bu önermedeki "ortak kavramlar"ı metafizik kesinlikler olarak düşünmemeliyiz, çünkü önermeye dikkat edilirse, Eco'nun ortak bir nesne olarak gönderme yaptığı şey uzam içindeki insan bedenidir. Esasında insan bedenine yapılan bu gönderme, Eco'nun din dışı etik temellendirmesinin de ana önermesini oluşturur.

Buna göre, insan, söz gelimi dik duran bir canlıdır, bu nedenle uzun süre baş aşağı durması yorucudur, dolayısıyla ortak bir yukarı-aşağı algımız vardır. Aynı şekilde, sağ-sol, durma-yürüme, ayakta durma-uzanma, sürünme-sıçrama, uyanıklık-uyku kavramlarımız vardır. Yine kollarımız ve bacaklarımız olduğundan hepimiz sert bir maddeye çarpmanın, yumuşak bir maddeye dokunmanın, ezmenin, parmakla bir yere vurmanın ne anlama geldiğini biliriz; dahası işitmeyi, görmeyi, tatmayı, yemeyi, yutmayı bildiğimiz gibi acıyı, zevki, üzüntüyü, korku ve arzuyu da biliriz. İşte Eco'ya göre daha şimdiden hak alanına girmiş oluruz, çünkü bunlar kısıtlamaya ilişkin tümel kavramların oluşması için yeterli verilerdir: Öyle ki hiçbirimiz bir başkasının konuşmamızı, dinlenmemizi, uyumamızı, istediğimiz yere gitmemizi kısıtlamasını istemeyiz veya herhangi bir kimsenin bizi dövmesinden, yaralamasından, gruptan ayrı tutmasından fiziksel ya da ruhsal acı çekeriz.

Eco, buraya kadarki betimlemesinin sadece hayvansal ve sadece bir Âdem'e yönelik olduğunu belirtir ve bu aşamanın dahi en azından *bizim için* etik bir temel hâline geldiğini söyler. Çünkü burada şu temel ilke doğar: "Her şeyden önce başkalarının bedensellik haklarına saygı duymak zorundayız, bu haklar arasında konuşma ve düşünme hakkı da vardır" (s.80). Nitekim bu "beden hakları"na saygı duymayı başarsak; ne bebeklerin katledilmesi, ne imha kampları, ne sansürler, ne de Bosna'daki tecavüzler olurdu, der Eco.

Tek bir Âdem'den yola çıkan Eco'ya göre, insan kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapmaması gerektiğini de insanların sayıca artması ile kavrar. Çünkü etik boyut, *öteki* sahneye girdiğinde başlar. Dahası, esasen tüm yasalar da, ister ahlak yasası olsun ister başka türlü yasa olsun, *Öteki* ile ilişkiler de dâhil olmak üzere insanlar arasındaki ilişkileri düzenler.

Eco'nun etiğinde bu öteki kavramı da ikinci temel önermeyi oluşturur. Çünkü bizi tanımlayıp biçimlendiren *ötekinin bakışı*dır. Nitekim herkesin ödün vermeksizin bize asla bakmadığı, bizi tamamen yoksaydığı bir toplumda ya ölü ya çıldırırız.

Yine bu yazıda, önemli görünen bir başka mesele ise "erdem"dir: İnançsız insanın erdemi. Eco, erdem kavramını yaşamın sürekliliğine olan inançtan doğan görev duygusu ile aşmayı dener. Söz gelimi birçok inançsız, arkadaşlarını ele vermemek için işkence altında ölüme götüren ve birçoklarını da vebaya yakalanma riskini göze alarak hastalara yardıma koşturan bu görev duygusudur. Çünkü insan, ister inansın ister inanmasın, bir biçimde inandığı veya kendisine güzel görünen şeylere başka kuşakların da inanmasını veya onların da aynı şeyleri güzel bulmasını ister ve deyim yerindeyse, onlara şişe içinde bir mesaj bırakır. Aksi takdirde, kendisini yukarıdan kimsenin izlemediğini düşünen kişinin *pişmanlık duygusu* nasıl açıklanabilirdi?

Bize göre yukarıdaki soru, konu bağlamında yazının en anlamlı sorusudur; ancak Eco metninin son kısmını inanç konusuna ayırır ve metnini tüm inanç çatışmalarına üstün gelmesi gerektiğini düşündüğü iki tutuma atıfla bitirir: *sevgi ve sağduyu*.

(5) "Göçler, Hoşgörü ve Hoşgörülemezlik"

Eco, bu bölümün çeşitli yazılardan derlendiğini belirtir. Esasen bu bölüm, başlıkta da belirtilen üç alt bölüme ayrılmıştır. Buna göre yazının ilk alt başlığı "İki binli yıllara özgü göçler" adını taşır. Eco, bu yazıyı Valencia Belediyesi'nin 2000 yılına ilişkin görüşler kongresinde yaptığı konuşmanın ilk kısmı olarak takdim eder.

Yazar burada, adından da anlaşılacağı üzere göç olgusunu işlemiştir. Ancak esas olarak göç olgusunun biçimine odaklanmıştır. Yazara göre, "dışarıdan göç" ve "göç"ü ayırmak gerekir. Çünkü dışarıdan göç olgusu siyasal olarak denetlenebilen, sınırlandırılabilen, teşvik edilebilen, bir plan çerçevesinde gerçekleştirilebilen veya benimsenebilen bir durumdur; fakat "göç"lerde böyle bir durum söz konusu değildir; ister şiddet yoluyla olsun ister sakince olsun bu göçler olur ve kimse onları denetleyemez. Bu ayrımın iki önemli nedeni vardır: Buna göre dış göçlerde, göçmenler gittikleri ülkenin geleneklerini büyük ölçüde kabul ederlerken "göç"lerde ise göçmenler gittikleri ülkenin kültürünü kökten değiştirirler.

İşte, Eco'nun dikkati de, özellikle "göç"ler bağlamında, Avrupa'ya olan göçler üzerindedir. Çünkü Eco, Üçüncü Dünya'nın Avrupa'nın kapılarını çaldığını görmekte olup ırkçı-dışlayıcı tutuma da hiçbir şans tanımamaktadır. Ona göre Avrupa önümüzdeki bin yılda çok ırklı, istenirse de çok renkli bir kıta olacaktır; ancak bu kültür buluşması veya çatışmaları engellenemez sıkıntılar da doğuracaktır, bu nedenle ki geleceğe dönük projeler de oluşturmak gerekir.

"Hoşgürsüzlük", Eco'nun bu bölümdeki ikinci alt başlığıdır. Yazara göre hoşgürsüzlüğün en açık iki biçimi temelcilik ve birleştirmeciliktir. Temelcilik yorumbilgisel olarak mutlak hoşgürsüzdür, ancak genel olarak kendi yandaşlarının inançlarını doğru ve ayrıcalıklı saymakla birlikte, diğer insanlara

kendi öğretilerini dayatmaya uğraşmadığı sürece siyasal anlamda hoşgörüsüzlük olarak görülmez. Buna karşın birleştirmecilik ise tam da bu siyasal yaşam modelini dikte ettiği için hoşgörüsüz bir tutum olmak zorundadır.

Yazara göre hoşgörüsüzlük, bu iki biçimine rağmen, tüm bu olguların da kökeninde yer alan daha derin bir şeydir, yani *yabanıl hoşgörüsüzlüktür*. Bu, en tehlikeli hoşgörüsüzlük biçimidir; hiçbir öğrenme olmadan ortaya çıkar ve ilkel itkilere dayalıdır. Bu nedenledir ki "rasyonel argümanlarla eleştirilmesi ve frenlenmesi olanaksızdır" (s.97). Söz gelimi, Hitler'in "*Kavgam*" adlı kitabının tüm kuramsal temelleri yeterince doyurucu olarak çürütülebilir, ancak kitabın öne sürdüğü fikirler hâlâ hayatta kalabiliyorsa, bunun nedeni bu fikirlerin hiçbir eleştirinin nüfuz edemediği yabanıl hoşgörüsüzlüğe dayanmasıdır, der Eco.

Peki, ne yapılmalıdır, yabanıl hoşgörüsüzlük karşısında?

Eco, entelektüellerin yabanıl hoşgörüsüzlükle savaşamayacaklarını öne sürer, çünkü düşünceden yoksun saf hayvanilik karşısında düşünce silahsız kalır. Dahası öğretisel hoşgörüsüzlükle savaşılmaya başlandığında da artık çok geçtir; çünkü hoşgörüsüzlük öğretisi hâline geldiyse vakit çok geçtir ve bu savaşı başlatanlar, genelde ilk kurbanlar olur. Nitekim etnik, dinsel veya başka nedenlerden birbirini vuran yetişkinlere hoşgörüyü öğretmek için artık geçtir. "Öyleyse, yabanıl hoşgörüsüzlükle daha en baştan, en küçük yaşlardan başlayan sürekli bir eğitim aracılığıyla, bu hoşgörüsüzlük bir kitapta yazıya dökülmeden, fazlaca yoğun ve katı bir davranış kabuğu hâline gelmeden savaşılmalıdır" (s.98).

Nihayet, bu bölümün son alt başlığını da "Hoşgörülemezlik" oluşturur. Eco bu yazıyı, Roma Askeri Mahkemesi'nin Priebke hakkındaki kararı dolayısıyla yazmış olduğunu belirtir. Priebke, İkinci Dünya Savaşı sırasında çok sayıda İtalyan partizanın ölümünden sorumlu bir suçludur, Roma Askeri Mahkemesi'nce yargılanmış, fakat aldığı ceza İtalyan kamuoyunca yetersiz bulunmuştur. Kamuoyunun baskısı ile üst mahkemeden dönen karar müebbet hapse çevrilmiştir. Ancak Eco'nun bu yazıyı yazdığı tarihte, bu son karar henüz alınmamıştır.

Eco burada, neyin hoşgörülemeyeceği meselesini, korkunç bir suç işlediğini itiraf eden ve pişmanlık duymayan bir katil, Priebke, üzerinden ele alır ve mahkemenin kararında bizim de payımız olduğunu, masum olmadığımızı dile getirir. Çünkü bu, niteliği ve içerimi itibarıyla, tek bir olaydan öte, bizi de ilgilendiren başlı başına hoşgörülmemesi gereken bir olaydır.

Eco, hoşgörülemezlik başlığında, ülkemizde veya dünyada olan pek çok kötü olay karşısında bizim tutumumuzu sorgular ve sorumluluğumuzu hatırlatır. Söz gelimi Yahudi katliamını, ölenlerin sayıları açısından konuşanları veya niyeti ne olursa olsun bu katliama somut olarak katılanların sorumluluğunu hatırlatır. Çünkü bu, yazara göre nesnel bir sorumluluktur ve yaptırım gerektirir.

İşte, bu tür durumlarda (Roma Askeri Mahkemesi'nin tatmin edici bir ceza kararı almaması gibi) bizi tedirgin eden şey, sorumlulukta payımız olduğunu bilip, ama bunu kendimize itiraf edemememiz/etmememizdir.

Öyleyse "çanların kimin için çaldığını sormayalım kendimize" (s.104) , der Eco.

Son olarak diyebiliriz ki Eco'nun "*Beş Ahlak Yazısı*", işlediği konular açısından güncelliğini yitirmemiş bir eserdir. Eco'nun bu kitapta dikkat çektiği sorunlar, tüm toplumların yaşamında farklı derecelerde hâlen sürmekte ve çözüm beklemektedir. Eco, kitabında söz konusu sorunları doğrudan ele almış ve rafine bir biçimde görüşümüze sunmuştur. Bu bağlamda, kanaatimizce, "Ebedi Faşizm" (Kök-faşizm), "Öteki Sahneye Girdiğinde" ve "Hoşgörü"(süzlük) üzerine yazılanlar özellikle okunması gereken yazılardır. Eco, bu yazılarda felsefe ve etik kitaplarından ancak yoğun okumalar ile çıkarabileceğimiz tespitler üzerine, tarihsel olaylardan da referanslanan, açık, anlaşılır ve kolay bir anlatım kurmuştur. Nihayetinde biz bu eserin *insana*, "*öteki*"lerle beraber eylemliliği içinde, *insanı* hatırlattığı ve talihsiz bir biçimde güncel kalan sorunlarımızı irdelediği için önemini koruyacağı, kendini unutturmayacağı kanısındayız.

